

**ผลกระทบของมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19
ต่อการค้าชายแดนไทย-ลาว ต่อผู้ประกอบการการค้า ณ ด่านชายแดนช่องเม็ก
และนักธุรกิจ ผู้ส่งออก-นำเข้าในจังหวัดอุบลราชธานี**

**The impact of COVID-19 prevention measures on cross-border trade
between Thailand and Laos for traders at the Chong Mek border
checkpoint and import-export businesses in
Ubon Ratchathani province**

[Received: October 4, 2023; Revised: November 1, 2023; Accepted: November 6, 2023]

ศิริสุดา แสนอิ้ว

คณะรัฐศาสตร์,

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Sirisuda Sanew

Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

เพ็ญกมล มานะรัตน์

คณะรัฐศาสตร์,

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Phengkamon Marnarath

Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

ปิยะมาศ ทัพมงคล

คณะรัฐศาสตร์,

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Piyamart Tupmongkol

Faculty of Political Science,

Ubon Ratchathani University

CORRESPONDING AUTHOR

Piyamart Tupmongkol, Faculty of Political Science, Ubon Ratchathani University, Thailand.

Email: piyamart.t@ubu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การค้าชายแดนไทย-ลาว ณ ด่านชายแดนช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2565 และ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ต่อการค้าชายแดนไทย-ลาว ต่อผู้ประกอบการการค้า ณ ด่านชายแดนช่องเม็ก และนักธุรกิจผู้ส่งออก-นำเข้าในจังหวัดอุบลราชธานี จากการศึกษาสถานการณ์ดังกล่าวพบว่า การออกคำสั่งปิดด่านชายแดนเป็นการชั่วคราวของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการรายย่อยในตลาดชายแดนช่องเม็ก อาทิ การขาดรายได้ ร้านค้าชายแดนบางส่วนต้องปิดตัว ประมาณ 1-3 ปี ในขณะที่ ผู้ประกอบการนำเข้า-ส่งออกผ่านด่านชายแดนช่องเม็กที่ทำการส่งสินค้าข้ามแดนไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เนื่องจากมาตรการฯ ของไทยมิได้ห้ามการเคลื่อนย้ายสินค้า แต่เป็นการห้ามการเดินทางของประชาชนทั้งสองประเทศ ทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้าโดยใช้รถบรรทุกไม่ได้รับผลกระทบจากมาตรการทางกฎหมายของไทย อย่างไรก็ตาม ผลกระทบหลักยกเลิกมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าระหว่างไทย-ลาว ณ ด่านช่องเม็ก หลายประการ อาทิ รูปแบบการค้าและพฤติกรรมของการซื้อสินค้าของผู้บริโภคเปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายออนไลน์ ทั้งสินค้าจากไทยและจากจีน ทำให้ลูกค้าจากฝั่งลาวไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าในประเทศ และปัจจุบันกลุ่มลูกค้าหลักของตลาดชายแดนช่องเม็กกลายเป็นคนไทยในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นหลัก ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากตัวแทนภาคเอกชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ คือ ภาครัฐควรสนับสนุนการจัดทำแผนการท่องเที่ยวระหว่างกันและอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น เวลาในการเปิด-ปิดด่าน การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณด่าน เป็นต้น

คำสำคัญ: โควิด-19; การค้าชายแดนไทย-ลาว; ด่านช่องเม็ก; อุบลราชธานี

Abstract

This academic article has the following objectives: 1) to study the cross-border trade situation between Thailand and Laos at the Chong Mek border checkpoint, Chong Mek sub-district, Sirindhorn district, Ubon Ratchathani province, from the year 2019 to 2022 and 2) to examine the impact of COVID-19 prevention measures on cross-border trade between Thailand and Laos for traders at the Chong Mek border checkpoint and import-export businesses in Ubon Ratchathani province. The study found that the temporary closure of border checkpoints in Ubon Ratchathani province, intended to prevent the spread of the COVID-19 virus, has negatively affected small-scale businesses in the border market of Chong Mek. Some businesses experienced income losses, and some had to close for approximately 1-3 years. However, businesses involved in import and export through the Chong Mek border checkpoint, dealing with cross-border trade, were not significantly affected since Thailand's defensive measures did not restrict the movement of goods but only the movement of people. After the cessation of defensive measures to prevent the spread of COVID-19, there were changes in the trading patterns between Thailand and Laos at the Chong Mek border checkpoint. For example, trading methods and consumer purchasing behavior have shifted to online platforms. This allowed customers from Laos to buy products from Thailand and China without having to travel to the country. Currently, the main customer group at the Chong Mek border market consists of Thai residents in Ubon Ratchathani province. However, the private sector representatives have suggested some economic stimulation measures. They propose that the government should support the development of cross-border tourism plans and enhance tourism-related conveniences, including adjusting opening and closing hours of border checkpoints and improving facilities at the checkpoints.

Keywords: COVID-19; Thai-Laos border trade; Chongmek Border; Ubon Ratchathani

บทนำ

การค้าชายแดนเป็นการค้ารูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะที่อยู่ระหว่างรอยต่อของ 2 ประเทศ หรือเป็นการค้าของประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตที่เป็นแผ่นดินติดต่อกัน โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) ได้นิยามการค้าชายแดนว่า หมายถึง การค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน โดยการนำเข้าและส่งออกผ่านทางจุดผ่านแดนที่จัดตั้งขึ้นบริเวณชายแดนของประเทศนั้น ๆ กับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเป็นทางการ ซึ่งอยู่ในลักษณะของจุดผ่านแดนถาวร จุดผ่านแดนชั่วคราว และจุดผ่อนปรน โดยประเทศไทยมีการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้านจำนวน 4 ประเทศ คือ มาเลเซีย เมียนมา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชา ในขณะที่องค์การความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ (2563) ได้นิยามการค้าชายแดนไปในทิศทางเดียวกันว่า หมายถึง การส่งสินค้าออกนอกประเทศไปยังประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกันและการนำเข้าสินค้าจากประเทศดังกล่าวเข้าประเทศ ที่ดำเนินการ ณ ด่านที่ตั้งขึ้นบริเวณเขตแดนทางบก บนทางอนุมติ เพื่อประโยชน์ในการตรวจของที่ขนส่งโดยทางนั้น ๆ ซึ่งครอบคลุมการส่งออกสินค้าไปนอกประเทศต่อไปยังประเทศที่สาม และการนำเข้าสินค้าจากประเทศที่สามผ่านพรมแดนประเทศเพื่อนบ้านที่มีชายแดนติดกันตามความตกลงด้านขนส่งระหว่างประเทศ

จากนิยามความหมายทั้ง 2 ความหมาย เป็นนิยามที่กล่าวถึงลักษณะของการค้าระหว่าง 2 ประเทศ และเกี่ยวข้องกับระเบียบและกฎหมายของการดำเนินการการค้าชายแดน ณ จุดการค้าที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ อย่างไรก็ตาม วีริชัญ ปิยนนทศิลป์ (2560) ได้นิยามการค้าชายแดนที่แคบกว่าความหมายข้างต้น คือ รูปแบบของการค้าที่ผู้ค้าหรือกิจการค้าชายที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด ในอำเภอ หรือในหมู่บ้านชายแดนที่ติดต่อกับชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และการค้าชายแดนเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนของทุกประเทศ ซึ่งจะเห็นได้ว่านิยามนี้เป็นการให้คำนิยามการค้าชายแดนที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติซึ่งอาจจะไม่ได้มีกฎระเบียบต่าง ๆ ของรัฐมาเกี่ยวข้อง

เมื่อพิจารณาถึงการการค้าชายแดน จะพบว่าการการค้าชายแดนสามารถเกิดขึ้นในลักษณะของช่องทางการค้า 6 ลักษณะ คือ

1) จุดผ่านแดน หมายถึง “ด่านที่ตั้งขึ้น ณ ด่านพรมแดนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของศุลกากร เพื่อให้การอำนวยความสะดวกต่อการค้าชายแดนเป็นไปอย่างถูกต้องรัดกุมและเหมาะสมกับสภาพในปัจจุบัน” (กรมการค้าต่างประเทศ, 2563)

2) จุดผ่านแดนถาวร เป็นการตกลงในระดับนโยบายของรัฐบาลและเป็นความเห็นพ้องต้องกันของทั้งสองประเทศอย่างเป็นทางการ เพื่อประโยชน์ต่อการค้าและการสัญจรของบุคคลและยานพาหนะรวมทั้งการเดินทางเข้า – ออกของบุคคลจากประเทศที่สาม โดยเป็นไปตามระบบสากลเกี่ยวกับการเดินทางและความตกลงในการสัญจรข้ามแดนระหว่างประเทศ (กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.)

3) จุดผ่านแดนชั่วคราว เป็นช่องทางที่ขออนุมัติการนำเข้าสินค้าเฉพาะอย่าง หลังจากนั้นก็จะปิดช่องทางการนำเข้า หรือเป็นการเปิดจุดผ่านแดนเฉพาะกิจเพื่อเหตุผลเงินจำเป็นเฉพาะคราวเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการค้า โดยออกเป็นประกาศจังหวัดที่เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดในการอนุมัติให้เปิดจุดผ่านแดนชั่วคราว (กรมศุลกากร, 2562)

4) จุดผ่อนปรนการค้า เป็นการเปิดจุดการค้าเพื่อการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ชายแดนทั้งสองประเทศ โดยออกเป็นประกาศจังหวัดที่อยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดที่จะอนุมัติให้เปิด และต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยก่อน (กรมศุลกากร, 2562)

5) จุดผ่อนปรนพิเศษ เป็นการตกลงในระดับนโยบายของรัฐบาลที่จะเปิดจุดผ่านแดนในจุดที่ยังไม่สามารถเปิดเป็นจุดผ่านแดนถาวรได้ เพื่อไม่ให้เสียโอกาสที่ประเทศจะได้รับ และเพื่อประโยชน์ทางการค้า การท่องเที่ยว และการสัญจรของบุคคลและยานพาหนะ (กระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.)

6) ช่องทางตามธรรมชาติ เป็นบริเวณที่ประชาชนของทั้งสองประเทศใช้ผ่านเข้าและออกอย่างไม่เป็นทางการ แต่เป็นไปตามธรรมชาติและลักษณะภูมิประเทศ โดยมีได้มีหลักฐานรับรองจากทางราชการทั้งสองฝ่าย (กรมการค้าต่างประเทศ, 2560 อ้างถึงใน วีรวิชัย ปิยนนทศิลป์, 2560)

จากนิยามการค้าชายแดนและลักษณะของการค้าข้างต้นนั้น ด้านชายแดนช่องเม็กจึงถือว่าเป็นด่านการค้าชายแดนแห่งหนึ่งที่มีลักษณะเป็นจุดผ่านแดนถาวร มีการสัญจรไป-มาระหว่างประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ ทั้งการเดินเท้าและการใช้พาหนะผ่านแดน รวมทั้งการขนส่งสินค้าทั้งสินค้าข้ามแดนและสินค้าผ่านแดน

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ถือเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์อันดีและเป็นคู่ค้ากับประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ประกอบกับการที่ลาวเป็นประเทศที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล ทำให้การนำเข้าและส่งออกสินค้าของสปป.ลาว ต้องอาศัยประเทศเพื่อนบ้านอย่างประเทศไทย (กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม, 2548) ด้านชายแดนไทย-ลาว มีพรมแดนติดกันยาวถึง 1,810 กิโลเมตร ครอบคลุมทั้งหมด 12 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี มีด่านชายแดนถาวรจำนวน 49 ด่าน โดยมีด่านชายแดนสากล จำนวน 4 ด่าน ที่สามารถข้ามแดนได้โดยไม่ต้องเดินทางข้ามแม่น้ำโขง ได้แก่ ด่านชายแดนบ้านฮวก จ.พะเยา ด่านชายแดนห้วยโก๋น จ.น่าน ด่านชายแดนภูตู จ.อุตรดิตถ์ และด่านชายแดนช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ด่านชายแดนช่องเม็กจึงถือเป็นด่านชายแดนไทย-ลาวที่แผ่นดินติดกันโดยไม่มีแม่น้ำโขงกั้นกลางเพียงแห่งเดียวในจังหวัดอุบลราชธานีและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, ม.ป.ป.) ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับด่านวังเต่า เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก ซึ่งเป็นพื้นที่เป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญของ สปป.ลาว อีกทั้ง ด่านช่องเม็กอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 90 กิโลเมตร โดยมีสินค้าส่งออกที่สำคัญ เช่น น้ำมัน

เชื้อเพลิง (น้ำมันดีเซล, น้ำมันเบนซิน) พลาสติก (บรรจุภัณฑ์พลาสติก, ของใช้ในครัวเรือน, อื่นๆ) อาหารสัตว์ รอยนต์ ครีมเทียม เครื่องดื่มชาเขียว รถไถนา ขนมอบกรอบ ผงซักฟอก เป็นต้น และมีสินค้านำเข้าที่สำคัญ เช่น พลังงานไฟฟ้า น้ำมันสำเร็จ (น้ำมัน, หัวมันสด) เมล็ดกาแฟดิบอะราบิก้า กะหล่ำปลี มันเทศ กาแฟปรุงสำเร็จ ชนิดผง ถั่วลิสงดิบ กาแฟคั่วอะราบิก้า สลัดและเคเบิ้ลที่หุ้มฉนวน เป็นต้น (ด้านศุลกากรช่องเม็ก, ม.ป.ป.) ซึ่งหากพิจารณาประเภทของสินค้าจะพบว่า เป็นสินค้าที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภคของครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้น ด้านชายแดนช่องเม็ก จึงเป็นอีกช่องทางที่มีความสำคัญในแง่ของชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนสปป.ลาว ในพื้นที่ชายแดนฝั่งตรงข้ามกับจังหวัดอุบลราชธานี ไม่เพียงเท่านั้น เส้นทางการค้าชายแดนผ่านด่านช่องเม็กยังสามารถส่งสินค้าไปยังประเทศที่สามได้ นั่นคือ ประเทศเวียดนาม เนื่องจากลาวมีถนนเชื่อมจากด่านช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี ผ่านแขวงจำปาสัก ไปยังด่านแขวงเซกอง ของลาว และเข้าสู่ท่าเรือดานัง ประเทศเวียดนาม ได้ (ไทยพีบีเอส, 2565)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา (กรมควบคุมโรค, 2565) ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประการ อาทิ ผลกระทบด้านระยะเวลาและขั้นตอนในการขนส่งสินค้า เช่น การมีมาตรการการตรวจคัดกรองโรค COVID-19 ที่เข้มข้น การตรวจสอบเอกสารเกี่ยวข้องกับระบบสาธารณสุขส่งให้ระยะเวลาในการขนส่งสินค้าในช่วงการแพร่ระบาดเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดน เช่น จากมาตรการห้ามเดินทางเข้า-ออก ของบุคคล ณ ด้านชายแดนทั่วประเทศ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดน ไม่ว่าจะเป็นด้านการค้าชายแดน ทั้งผู้ประกอบการค้าส่ง ค้าปลีก และการท่องเที่ยว

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การค้าชายแดนไทย-ลาว ณ ด้านชายแดนช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2565 และ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ต่อการค้าชายแดนไทย-ลาว ต่อผู้ประกอบการการค้า ณ ด้านชายแดนช่องเม็ก และนักธุรกิจผู้ส่งออก-นำเข้าในจังหวัดอุบลราชธานี

ทฤษฎีและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้เป็นการอธิบายทฤษฎีและการศึกษาการค้าชายแดนในพื้นที่อื่น เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ของการค้าชายแดนช่องเม็ก ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลและการประเมินผลนโยบาย และการทบทวนวรรณกรรมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดยะลา

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลและการประเมินผลนโยบาย

OECD DAC (Development Assistance Committee of Organization for Economic Co-operation and Development) (อ้างถึงใน กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ, 2563) ได้ให้นิยามการประเมินผล (evaluation) ว่า การประเมินผล หมายถึง การประเมิน (assessment) แผนงาน

การดำเนินงาน และผลลัพธ์ อย่างเป็นระบบและตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน หรือโครงการที่กำลังดำเนินงาน อยู่หรือเสร็จสมบูรณ์แล้ว โดยวัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ เพื่อพิจารณาถึงความสอดคล้องและการบรรลุ วัตถุประสงค์ ประสิทธิภาพของการพัฒนา ประสิทธิภาพ ผลกระทบ และความยั่งยืน

ในขณะที่ Vedung (2013) ได้ให้นิยาม การประเมินผล (evaluation) หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งจำแนก ความคุ้มค่าจากความไม่คุ้มค่า การยอมรับได้กับการยอมรับไม่ได้, ความมีประโยชน์กับความเสียหาย ในบริบท ของการจัดการภาครัฐในปัจจุบัน การประเมินผล หมายถึง ระบบเพื่อติดตาม จัดระบบ และจัดระดับว่ามาตรการ ใดของรัฐที่ควรดำเนินต่อไป หรือควรถูกระงับไป

นอกจากนี้ Vedung (2013) ได้นำเสนอตัวแบบการประเมินผลนโยบาย 6 ตัวแบบ ได้แก่ 1) การ ประเมินประสิทธิภาพ/การบรรลุเป้าหมายของโครงการ (Goal-attainment model: effectiveness model) เป็นการประเมินว่าผลผลิตจากนโยบายเป็นไปตามที่นโยบาย/ผู้กำหนดนโยบายได้กำหนดไว้หรือไม่ การบรรลุ เป้าหมายนั้นใช้ค่าใช้จ่ายเท่าใด การประเมินนี้จึงเป็นการประเมินที่เน้นไปที่ศักยภาพ/ความสามารถในการระบุ เป้าหมายของโครงการ (Peters, 2015) 2) การประเมินผลข้างเคียง (side-effects model) เป็นการประเมินว่า นอกจากนโยบาย/โครงการของรัฐจะบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้แล้ว นโยบายหรือโครงการนั้นได้ก่อให้เกิด ผลกระทบในเชิงลบอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของนโยบาย/โครงการอย่างไร 3) การประเมินเชื่อมโยง ผลสำเร็จ (relevance model) เป็นโมเดลการประเมินผลที่ขยายขอบเขตการประเมินที่มากกว่าการประเมิน ประสิทธิภาพหรือผลกระทบของนโยบาย/โครงการ แต่ตัวแบบการประเมินผลนี้จะประเมินว่านโยบายหรือ โครงการนั้นสามารถจะแก้ไขปัญหาได้นั้น ๆ ในภาพรวมได้หรือไม่ ดังนั้น แม้นโยบาย/โครงการจะบรรลุ เป้าหมายของนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ แต่ไม่สามารถแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาด้านนั้นในภาพรวมได้ ในมุมมอง ของการประเมินผลตามตัวแบบนี้ ถือว่านโยบายหรือโครงการนั้นประสบความสำเร็จ (Peters, 2015 และ Vedung, 2013) 4) การประเมินโดยลูกค้าหรือกลุ่มเป้าหมาย (client model) เป็นการประเมินผลที่เปิดให้ กลุ่มเป้าหมาย (clients) ของนโยบายเป็นผู้ประเมินผลนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ ว่ากลุ่มเป้าหมายมีความพึง พอใจหรือไม่อย่างไร (Peters, 2015) 5) การประเมินโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder model) เป็นการ ประเมินที่กว้างขึ้นจากการประเมินโดยกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือ เป็นการประเมินนโยบายหรือโครงการจากตัว แสดงทางนโยบายที่มีผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากนโยบายหรือโครงการทั้งหมด การประเมินผล นโยบายตามตัวแบบนี้ จึงเป็นการประเมินผลที่เปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมและเป็นการประเมินผลจาก หลายหลายมุมมองมากกว่าตัวแบบอื่น ๆ เช่น การทำประชาพิจารณ์ อย่างไรก็ตาม การประเมินโดยผู้มีส่วน เกี่ยวข้องมักจะเปิดกว้างและมีประโยชน์ในทางการเมือง แต่ด้วยความเปิดกว้างและหลากหลายดังกล่าวทำให้ไม่ สามารถที่จะประเมินสมรรถนะของนโยบายหรือโครงการได้อย่างละเอียด (Peters, 2015) และ 6) ตัวแบบการ

ประเมินโดยผู้จัดทำนโยบาย (collegial model) ตัวแบบการประเมินนี้ เป็นการประเมินผลนโยบาย/โครงการ (project evaluation) จากผู้ที่ดำเนินการจัดทำนโยบาย โครงการ หรือบริการนั้น ๆ ว่าโครงการที่ถูกประเมินผลนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ และภายในทรัพยากรและระยะเวลาที่กำหนดไว้หรือไม่ (OECD DAC อ้างถึงใน กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ, 2563) หรืออาจกล่าวได้ว่าตัวแบบการประเมินผลนโยบาย/โครงการตัวแบบนี้เป็นการประเมินผลภายใน เนื่องจากเชื่อว่า ผู้ที่ดำเนินการนโยบายหรือโครงการย่อมรู้จักการทำงานและจุดอ่อนของนโยบายหรือโครงการดีที่สุด ข้อดีของการประเมินผลภายใน คือ ทำให้เกิดความแตกแยกภายในองค์กรน้อยกว่าการประเมินจากหน่วยงานภายนอก และยังเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเสริมพลังให้กับบุคลากรในภาครัฐ ในการพัฒนาปรับปรุงสมรรถนะของบุคลากรกลุ่มนี้ต่อไป (Peters, 2015)

จากนิยามและตัวแบบการประเมินผลนโยบาย/โครงการที่กล่าวมาข้างต้น บทความวิชาการชิ้นนี้ใช้แนวคิดการอธิบายผลที่เกิดขึ้นจากมาตรการของรัฐบาลไทยในการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ตามแนวชายแดน โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาการประเมินผลข้างเคียง (side-effects model) ว่านโยบาย/มาตรการของรัฐบาลไทยในการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ตามแนวชายแดนไทย-ลาวจะบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้แล้ว นโยบาย/มาตรการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของนโยบาย/โครงการอย่างไรบ้าง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ต่อการค้าชายแดนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ ทางด้านด่านชายแดนในภาคใต้ ยกตัวอย่างงานของโณธิตา หวานชื่น, วรุตม์ นาดี และศุภรัตน์ พิณสุวรรณ (2564) ศึกษาเรื่อง ผลกระทบโควิด 19 และการปรับตัวของผู้ประกอบการค้าขายในตลาดกึ่งตั้ง บริเวณพื้นที่ชายแดน ตำบลสุไหงโก-ลก อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นด่านพรมแดนไทย-มาเลเซีย ผลการศึกษา พบว่า ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ผู้ประกอบการมีลูกค้าลดลง รายได้ลดลง เงินทุนหมุนเวียนของกิจการลดลง เงินออมของครัวเรือนลดลง ในขณะที่ต้นทุนในการทำธุรกิจเพิ่มสูงขึ้นและหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น ซึ่งผู้ประกอบการมีการปรับตัวในระดับปานกลาง เช่น การลดหรือเลิกจ้างพนักงาน จัดจำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ บริการส่งของเดลิเวอรี่เพิ่มเติมปรับเปลี่ยนประเภทสินค้า และการเพิ่มมาตรการป้องกันการแพร่เชื้อ เป็นต้น และงานของสิริวิทย์ จุไรรัตน์ และประจวบ ทองศรี (2564) เรื่อง ผลกระทบการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ในช่วงวิกฤต Covid-19 กรณีศึกษา ตำบลเบตง ผลการศึกษา พบว่า ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้านเบตง มีมูลค่าการส่งออกปริมาณเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.03 เมื่อเทียบกับ ปี พ.ศ. 2562 เนื่องจากสินค้าที่ส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่สามารถขนส่งด้วยรถบรรทุกสินค้าได้ เช่น ผลิตภัณฑ์จากยางพารา ผลไม้ และชิ้นส่วนของรถจักรยานยนต์ แต่

มูลค่าการนำเข้าลดลง เนื่องจากผู้ประกอบการไม่มั่นใจในเศรษฐกิจของประเทศ ที่จะนำเข้าสินค้าราคาสูงมาเพื่อจำหน่าย และเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลให้มีการห้ามประชาชนเดินทางผ่านเข้าออกประเทศทางด้านศุลกากรเบตง จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถเดินทางเข้ามาจับจ่ายซื้อของใช้อุปโภคบริโภคได้ ซึ่งในส่วนนี้อาจได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะที่ผ่านมาพื้นฐานเศรษฐกิจของอำเภอเบตง ขับเคลื่อนด้วยการบริโภคของนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซียเป็นหลัก การที่ไม่มีนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซียเข้ามาด้าน ชายแดนไทยทำให้ความต้องการสินค้ากลุ่มเครื่องอุปโภคบริโภคในพื้นที่ลดลง และผลกระทบด้านการเมือง พบว่า ภาครัฐได้มีการออกกฎหมายให้ปิดด่านเบตง ห้ามประชาชนเดินทางผ่านเข้า-ออกประเทศทางด้านศุลกากรเบตง ส่งผลกระทบต่อการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคผ่านชายแดนน้อยลง แต่ประชาชนก็ปรับตัวด้วยการเปลี่ยนช่องทางจำหน่ายมาเป็นช่องทางออนไลน์แทน แต่ก็มีมาตรการช่วยเหลือประชาชนด้วยการลดอัตราอากรและยกเว้นอากรศุลกากร

ทางด้านด่านชายแดนในภาคเหนือ ยกตัวอย่างเช่น งานของธัญวรัตน์ แซ่มสนิท, วันวิสา วงค์ชัย, ศศิธร ขุนพิลึกเรืองเดช และชูเกียรติ น้อยนิม (2564) เรื่อง *ผลกระทบของมาตรการทางการค้าตามประเพณีชายแดนไทย-ลาว ในสถานการณ์แพร่ระบาดของ COVID-19 : กรณีศึกษา ผู้ประกอบการค้าสินค้าและผู้ประกอบการขนส่งทางเรือ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย* ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการค้าและผู้ประกอบการเดินเรือส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบอย่างมากในการปิดด่านท้องถิ่น ด้านประเพณีของสปป.ลาว ทำให้ต้องปิดกิจการหรือหยุดประกอบกิจการชั่วคราวโดยไม่มีกำหนด ส่งผลให้ผู้ประกอบการมีรายได้ลดลง ในขณะที่รายจ่ายเพิ่มขึ้น ในขณะที่ผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการค้าและผู้ประกอบการเดินเรือต่อมาตรการของสปป.ลาว ในการปิดด่านสากล ด้านประเพณี และด้านท้องถิ่นทางบกและทางน้ำที่มีการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งนำไปสู่การเสนอแนวทางและมาตรการทางกฎหมายในการช่วยเหลือผู้ประกอบการภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 คือ รัฐทั้งสองควรให้มีการผ่อนปรนให้มีการค้าขายตามประเพณีได้บ้าง โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายประชาชนระหว่างกัน และรัฐบาลไทยควรเป็นผู้เข้าเจรจาให้มีการผ่อนปรนมากกว่าที่จะให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ อีกทั้ง รัฐบาลไทยควรดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ โดยการเรียกร้องให้สปป.ลาวเข้าร่วมเจรจาระดับทวิภาคีเพื่อจัดทำข้อตกลงการค้าพิเศษและให้มีการผ่อนปรนให้เปิดด่านท้องถิ่น ด้านประเพณี ภายใต้มาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ที่เป็นไปตามมาตรฐานสากลอย่างเคร่งครัด

จากการทบทวนวรรณกรรมในพื้นที่ด่านชายแดนไทย-ลาว จังหวัดเชียงราย ด่านชายแดนไทย-มาเลเซีย จังหวัดยะลาและนราธิวาส บทความวิชาการชิ้นนี้มีความแตกต่างทางด้านบริบทของพื้นที่ กล่าวคือ ด้านช่องเม็กเป็นพรมแดนที่ติดกับเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ คือ แขวงจำปาสัก และเป็นด่านชายแดนที่ไม่มีแม่น้ำโขงกั้นกลางที่ประชาชนทั้ง 2 ประเทศ สามารถติดต่อค้าขายได้อย่างสะดวก อีกทั้ง ในช่วงเวลาปกติ (ก่อนการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19) ยังเป็นด่านที่มีตลาดชายแดนที่เป็นแหล่งจับจ่ายของ

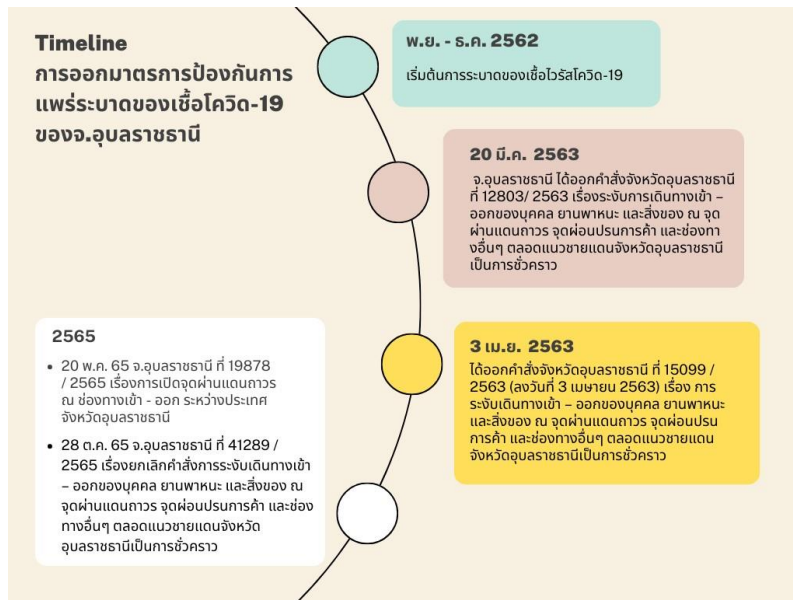
ประชาชนทั้ง 2 ประเทศ นอกจากนี้ งานชิ้นนี้มีช่วงเวลาในการศึกษาที่แตกต่างจากงานที่ได้ทบทวน คือ มีช่วงระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ก่อนการเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2562 – 2565 กล่าวคือ ตั้งแต่ก่อนการมีมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ของรัฐบาลทั้ง 2 ประเทศ จนถึงช่วงหลังจากการยกเลิกมาตรการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19

ผลการศึกษา

1. สถานการณ์การค้าชายแดนไทย-ลาว ณ ด้านชายแดนช่องเม็ก ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2565

ชายแดนด้านช่องเม็ก อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี เป็นด้านชายแดนทางบกที่มีการทำการค้าระหว่างสหราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เป็นทางการ มีมูลค่าการค้าขายระหว่างกันสูงเป็นลำดับต้น ๆ ของประเทศ โดยมีมูลค่าการนำเข้าและส่งออกสินค้ามากกว่าหมื่นล้านบาท โดยมีประเภทสินค้าที่ทำการค้าระหว่างกันค่อนข้างหลากหลายประเภท ทั้งที่เป็นสินค้าการเกษตร สินค้าแปรรูปอาหาร หรือสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

การค้าชายแดนในบริเวณนี้มีลักษณะการค้าอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) การค้าในภาคธุรกิจขนาดใหญ่ ที่ด้านชายแดนช่องเม็กถูกใช้เป็นช่องทางในการขนส่งผ่านสินค้าที่ทั้ง 2 ประเทศ ทำการค้าขายร่วมกัน และ 2) การค้าในรูปแบบตลาดชายแดน ที่มีร้านค้าของประชาชนในแต่ละประเทศมาตั้งร้านในฝั่งประเทศของตนเองเพื่อค้าขายให้กับประชาชนในประเทศของตนเองและประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ. 2562 ทำให้ต่อมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 จังหวัดอุบลราชธานีได้ออกคำสั่งจังหวัดอุบลราชธานีเรื่องการระงับการเดินทางเข้า-ออกของบุคคล ยานพาหนะ และสิ่งของ ณ จุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรนการค้า และช่องทางอื่น ๆ ตลอดแนวชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีเป็นการชั่วคราว (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 การออกมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ของจังหวัดอุดรธานี

ที่มา: ประมวลจากประกาศและคำสั่งของจังหวัดอุดรธานีที่เกี่ยวกับมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ระหว่างปี พ.ศ. 2562 – 2565 โดยคณะผู้เขียน

ภายหลังจากการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 และออกมาตรการเพื่อสกัดกั้นการแพร่ระบาดโดยคำสั่งของจังหวัดอุดรธานี ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 จนถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2565 พบว่า สถานการณ์การค้าระหว่างไทย-ลาว ณ ด่านช่องเม็ก เป็นดังนี้

การค้าในภาคธุรกิจขนาดใหญ่

ด่านชายแดนช่องเม็กเป็นด่านที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งเกี่ยวกับการทำการค้าระหว่างสหราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีมูลค่าของการนำเข้าและส่งออกสินค้าตั้งแต่พันล้านบาทจนถึงหมื่นล้านบาทต่อปี ซึ่งจากสถิติมูลค่าการนำเข้าสินค้าและการส่งออกสินค้า ระหว่างปี พ.ศ. 2561 – 2565 นั้น มีมูลค่าการส่งออกสินค้าออกต่อปีอยู่ระหว่าง 1.1 หมื่นล้านบาท ถึง 1.5 หมื่นล้านบาท และมีมูลค่าการนำเข้าสินค้าเข้าต่อปีอยู่ระหว่าง 4.6 พันล้านบาท ถึง 1.5 หมื่นล้านบาท (ด่านศุลกากรช่องเม็ก ม.ป.ป.) นับเป็นด่านชายแดนที่มีมูลค่าการค้าชายที่มีเม็ดเงินไหลผ่านค่อนข้างสูงแห่งหนึ่งของประเทศไทยและไทยยังได้ดุลการค้าอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์โรคระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั่วโลก แต่มูลค่าการค้าในภาคธุรกิจขนาดใหญ่ที่ด่านช่องเม็กก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากช่วงเวลาปกติมากนักโดยนาย วิมล ชูรักษา นายด่านศุลกากรช่องเม็ก ได้กล่าวถึงการค้าชายแดนช่องเม็กในช่วงปลายปี พ.ศ. 2565 ไว้ว่า “หลังจากผ่อนคลายมาตรการโควิด-19 มีคำสั่งให้มีการเปิดด่านช่องเม็กเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2565 ส่งผล

ให้ด่านช่องเม็กมีมูลค่าการนำเข้า-ส่งออกที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรนการค้า และช่องทางอื่น ๆ ตลอดแนวชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ยังไม่เปิดให้บริการ เช่น ด่านศุลกากรเขมราฐ ที่ใช้การขนส่งทางเรือข้ามไปยังฝั่ง สปป.ลาวต้องปรับเปลี่ยนช่องทางมาใช้ช่องทางอื่น ๆ” (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2565)

ตารางที่ 1 สรุปสถิติมูลค่าการนำเข้าและส่งออกการค้าชายแดนช่องเม็กระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2565

ปี พ.ศ.	มูลค่าสินค้าส่งออก	มูลค่าสินค้านำเข้า	ดุลการค้า	หมายเหตุ
2561	12,210,785,769.18	4,666,891,309.00	7,543,894,460.18	
2562	11,389,977,015.00	6,125,373,285.00	5,264,603,730.00	เริ่มต้นการระบาด ของเชื้อไวรัสโควิด- 19 ในช่วงไตรมาส สุดท้ายของปี
2563	11,849,148,756.96	10,902,220,000.00	946,928,756.96	
2564	12,187,693,634.75	12,024,880,000.00	162,813,634.75	
2565	15,647,460,508.94	15,125,861,411.00	521,599,097.94	

ที่มา: สรุปจากข้อมูลมูลค่าสินค้าส่งออกและมูลค่าสินค้านำเข้าจากด่านศุลกากรช่องเม็ก ระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2562 (ม.ป.ป.)

จากข้อมูลในตารางที่ 1 สรุปสถิติมูลค่าการนำเข้าและส่งออกการค้าชายแดนช่องเม็กระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2565 พบว่า มูลค่าการส่งออกสินค้าของประเทศไทยไปยังสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในช่วงก่อนเกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และหลังการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 แทบไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ มูลค่าการส่งออกจะอยู่ที่ 1.1 - 1.2 หมื่นล้านบาท ในระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2564 (ซึ่งในปี พ.ศ. 2561 - 2562 ยังไม่เกิดการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19) แต่ในปี พ.ศ. 2565 มูลค่าการส่งออกสูงถึง 1.5 หมื่นล้านบาท ส่วนมูลค่าการนำเข้าสินค้าจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้าสู่ประเทศไทยนั้น ในช่วงก่อนการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีมูลค่า 4 - 6 พันล้านบาท แต่หลังจาการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มูลค่าการนำเข้าสินค้านี้มีมูลค่ามากกว่าหมื่นล้านบาท โดยในปี พ.ศ. 2565 มีมูลค่าการนำเข้าสินค้าสูงถึง 1.5 หมื่นล้านบาท ทั้งนี้ เมื่อพิจารณามูลค่าการส่งออกกับมูลค่าการนำเข้าสินค้าในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2561 - 2565

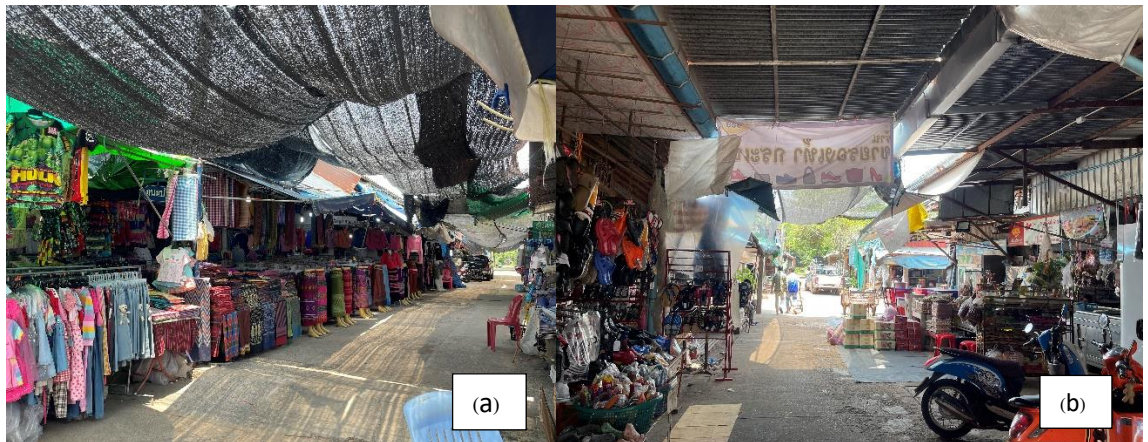
พบว่า ในแต่ละปีประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกสินค้ามากกว่าการมูลค่าการนำเข้าสินค้า โดยในปี พ.ศ. 2561 ไทยได้ดุลการค้า มากกว่า 7.5 พันล้านบาท และต่ำที่สุดในปี พ.ศ. 2564 คือ 162 ล้านบาท

ปัจจุบันด้านศุลกากรช่องเม็ก การค้าชายแดนยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง เนื่องจาก สปป.ลาว ยังคงมีความต้องการและมั่นใจในคุณภาพของสินค้าจากประเทศไทย โดยในส่วนของสินค้าที่ทั้ง 2 ประเทศได้ทำการค้าระหว่างกันนั้น ค่อนข้างมีความหลากหลาย โดยมีทั้งสินค้าอุปโภคและสินค้าบริโภค และมีทั้งสินค้าที่เป็นวัตถุดิบและสินค้าแปรรูป กล่าวคือ ประเทศไทยจะมีการนำเข้าสินค้าที่เป็นวัตถุดิบที่เป็นสินค้าทางการเกษตร อาทิ มันสำปะหลังเส้น พริกสด ถั่วลิสง เมล็ดข้าวโพด กะหล่ำปลี เมล็ดกาแฟดิบและเมล็ดกาแฟคั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทมันสำปะหลังเส้น เนื่องจากผลผลิตภายในประเทศยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของภาคอุตสาหกรรมในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีการนำเข้าพลังงานไฟฟ้าด้วย แต่โดยรวมแล้วเป็นสินค้าเพื่อบริโภคมากกว่าสินค้าอุปโภค ส่วนการส่งออกสินค้านั้น ส่วนใหญ่ประเทศไทยจะส่งออกทั้งสินค้าที่เป็นวัตถุดิบและสินค้าแปรรูป กล่าวคือ สินค้าที่เป็นวัตถุดิบ เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันเตา เป็นต้น สินค้าแปรรูป เช่น ผงชูรส ครีมเทียม เป็นต้น รวมไปถึงสินค้าอุตสาหกรรม เช่น รถยนต์นั่ง รถแทรกเตอร์ และแบตเตอรี่รถยนต์ เป็นต้น (ด้านศุลกากรช่องเม็ก, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตาม สาเหตุหลักที่ทำให้มูลค่าการค้าของด่านช่องเม็กยังมีมูลค่าค่อนข้างสูงแม้จะเกิดโรคระบาดและการปิดด่านชายแดนชั่วคราวก็ตาม ซึ่งอาจจะเป็นเพราะการค้าในลักษณะนี้เป็นการค้าจำเป็นเกี่ยวกับสินค้าอุปโภคบริโภคที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนทั้ง 2 ประเทศ จึงมีการนำเข้าและส่งออกสินค้าเหล่านี้ตามปกติแม้ว่าจะมีการประกาศปิดด่านชายแดนก็ตาม อีกทั้ง การปิดด่านชายแดนไม่ได้รวมถึงการขนส่งสินค้าทั้งสินค้าข้ามแดนและสินค้าผ่านแดนแต่อย่างใด แต่เป็นการจำกัดการข้ามแดนโดยการเดินเท้าและการข้ามแดนโดยใช้รถส่วนตัวหรือรถโดยสาร ดังนั้น การค้าชายแดนในลักษณะของการค้าในภาคธุรกิจขนาดใหญ่ จึงไม่ได้รับผลกระทบจากการปิดด่านช่องเม็กในช่วงของการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 (ตัวแทนจากหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี, 2566)

การค้าในรูปแบบตลาดชายแดน

การค้าชายแดนในอีกรูปแบบหนึ่งของด่านชายแดนช่องเม็ก คือ การค้าชายแดนในรูปแบบตลาดชายแดน ซึ่งมีอยู่ทั้งฝั่งประเทศไทยและสปป.ลาว โดยเป็นการค้าที่ผู้ค้าที่เป็นประชาชนทั่วไปมาจับจองพื้นที่เพื่อนำสินค้ามาขายทั้งการตั้งแผงขายชั่วคราวบริเวณข้างทางเดิน (ฟุตบาท) และเป็นร้านค้าถาวร การค้าแบบตลาดในลักษณะนี้เป็นการค้าปลีกให้กับผู้ที่มาท่องเที่ยวหรือผู้ที่มาข้ามฝั่งระหว่าง 2 ประเทศ โดยมีสินค้าหลากหลายประเภท เช่น ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า อาหารสด อาหารปรุงสำเร็จ ของแห้ง ของใช้ เป็นต้น

ภาพที่ 2 (a, b) ตลาดชายแดนช่องเม็ก ณ วันที่ 20 พฤษภาคม 2566

สำหรับตลาดชายแดนในฝั่งของประเทศไทย จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับตลาดนัดที่มีสินค้าค่อนข้างหลากหลาย โดยมีทั้งร้านค้าที่เป็นแผงค้าชั่วคราวที่ขายสินค้าประเภทอาหารสด ผัก ผลไม้ หรือของป่า และร้านค้าถาวรที่ขายสินค้าประเภทเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ขนมชนิดต่าง ๆ ซึ่งในช่วงก่อนการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 นั้น กลุ่มลูกค้าจะมีทั้งคนไทยและคนลาวที่มาจับจ่ายซื้อสินค้า

2. ผลกระทบของมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ต่อการค้าชายแดนไทย-ลาว ต่อผู้ประกอบการค้า ณ ด่านชายแดนช่องเม็ก และนักธุรกิจผู้ส่งออก-นำเข้าในจังหวัดอุบลราชธานี

หลังจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้มีการประกาศปิดด่านช่องเม็กชั่วคราว เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2563 ส่งผลให้ตลาดชายแดนฝั่งประเทศไทยทยอยปิดตัวลงเพราะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวหรือข้ามไปยังฝั่งสปป.ลาว อย่างไรก็ตาม หลังจากการประกาศเปิดด่านชายแดนช่องเม็ก เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2565 ทำให้ตลาดการค้าชายแดนฝั่งประเทศไทยกลับมาเปิดทำการค้าอีกครั้ง และเริ่มมีนักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวและจับจ่ายซื้อของ รวมทั้งมีประชาชนที่กลับมาจับจ่ายซื้อของในบริเวณนี้เหมือนเช่นเคย แต่ผู้ซื้อเป็นคนไทยเกือบทั้งหมด แทบจะไม่มีผู้ซื้อจากฝั่งประเทศลาว (ผู้ขายสินค้าเบ็ดเตล็ดบริเวณด่านช่องเม็ก 2566, สัมภาษณ์)

สาเหตุของการที่ประชาชนจากประเทศลาวไม่ได้เข้ามาซื้อสินค้าในฝั่งไทยเหมือนในอดีต มีสาเหตุหลายประการ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งก็เนื่องจากค่าเงินกีบของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อยู่ในอัตราที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับค่าเงินบาทของประเทศไทย คือ 1 บาท เท่ากับ 554.87100 กีบ ดังนั้น หากประชาชนจากประเทศลาวเข้ามาซื้อสินค้าในประเทศไทยด้วยเงินบาท จึงต้องใช้เงินกีบในอัตราค่อนข้างสูง

นอกจากนี้ หลังจากเกิดวิกฤตการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และมีการปิดด่านชายแดนชั่วคราวตามคำสั่งของรัฐบาล โดยเฉพาะในฝั่งของประเทศไทย ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวใน

บริเวณดังกล่าวลดลงอย่างต่อเนื่อง เพราะไม่สามารถข้ามไปเที่ยวยังประเทศลาวได้ ในขณะเดียวกันประชาชนจากประเทศลาวที่เคยข้ามมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ก็ไม่สามารถเดินทางเข้ามาได้เช่นกัน ทำให้ตลาดการค้าชายแดนทั้ง 2 ฝั่ง โดยในฝั่งประเทศไทยร้านค้าและแผงค้าทยอยปิดตัวลงเป็นการชั่วคราว ส่วนฝั่งประเทศลาวได้ทำการย้ายตลาดชายแดนที่เคยอยู่บริเวณด่านข้ามแดนไทย – ลาว เข้าไปอยู่ห่างจากด่านข้ามแดนประมาณ 5 กิโลเมตร จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนลาวไม่เข้ามาซื้อสินค้าในฝั่งไทยหลังจากการกลับมาเปิดด่านชายแดนตามปกติ

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนจากประเทศลาวไม่เข้ามาซื้อสินค้าในประเทศไทย เนื่องจากการมีรูปแบบการค้าขายแบบใหม่ที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งทำให้รูปแบบการค้าทั่วโลกได้เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการค้าชายแดนไทย-ลาวด้วยเช่นกัน นั่นก็คือการสั่งซื้อสินค้าในรูปแบบออนไลน์ การซื้อสินค้าในรูปแบบนี้ค่อนข้างมีความสะดวกทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งหลักจากการปิดด่านชายแดนช่องเม็กแล้ว การค้าออนไลน์ได้เข้ามาแทนที่การค้าในรูปแบบตลาดการค้าชายแดน โดยประชาชนจากประเทศลาวได้ทำการสั่งซื้อสินค้าจากฝั่งประเทศไทยในรูปแบบออนไลน์ (ตัวแทนจากหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี , 2566) และยังคงใช้รูปแบบการซื้อขายในลักษณะนี้หลังจากการกลับมาเปิดด่านชายแดนอีกครั้ง

สรุป

ในช่วงของการเกิดวิกฤตการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้จังหวัดอุบลราชธานีได้ออกคำสั่งจังหวัดอุบลราชธานีเรื่องการระงับการเดินทางเข้า-ออกของบุคคล ยานพาหนะ และสิ่งของ ณ จุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรนการค้า และช่องทางอื่น ๆ ตลอดแนวชายแดนจังหวัดอุบลราชธานีเป็นการชั่วคราว ทำให้ด่านชายแดนช่องเม็กต้องทำการปิดด่านในช่วงเวลาดังกล่าว (เดือนมีนาคม 2563 - เดือนพฤษภาคม 2565) เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งจากการประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อด้านลบอันเลี่ยงไม่ได้ต่อการค้าชายแดน โดยเฉพาะผู้ประกอบการรายย่อย (ตลาดชายแดนช่องเม็ก) กล่าวคือ ผู้ค้ารายย่อยและร้านค้าในตลาดการค้าชายแดนช่องเม็ก ขาดรายได้ เพราะไม่มีลูกค้าจากทั้งฝั่งไทยและลาว รวมถึงนักท่องเที่ยว เนื่องจากมาตรการจำกัดการเดินทางระหว่างจังหวัด และร้านค้าชายแดนต้องปิดตัวประมาณ 1-3 ปี ในขณะที่ผู้ประกอบการการนำเข้า-ส่งออกผ่านด่านชายแดนช่องเม็กที่ทำการส่งสินค้าข้ามแดนกลับไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เนื่องจากมาตรการฯ ของไทยมิได้ห้ามการเคลื่อนย้ายสินค้า แต่เป็นการห้ามการเดินทางของประชาชนทั้งสองประเทศ ทำให้การเคลื่อนย้ายสินค้าโดยใช้รถบรรทุก ไม่ได้รับผลกระทบจากมาตรการทางกฎหมายของไทย

อย่างไรก็ตาม นโยบายที่รัฐบาลดำเนินการเรื่องมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และผลกระทบหลังการยกเลิกมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการค้าระหว่างไทย-ลาว ณ ด่านช่องเม็ก หลายประการ อาทิ รูปแบบการค้าและ

พฤติกรรมของการซื้อสินค้าของผู้บริโภคเปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายออนไลน์ ทั้งสินค้าจากไทยและจากจีน ทำให้ลูกค้าจากฝั่งลาวไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าในประเทศ ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของโนธิตา หวานชื่น, วรุตม์ นาที และศุภรัตน์ พิณสุวรรณ (2564) และสิริวิชัย จูไรรัตน์และประจวบ ทองศรี (2564) อีกทั้ง ในปัจจุบัน ลูกค้าหลักที่ตลาดชายแดนช่องเม็ก กลายเป็นกลุ่มลูกค้าคนไทยมากกว่าร้อยละ 70 เป็นคนไทยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี สาเหตุประการหนึ่งมาจากการที่นักท่องเที่ยวคนไทยลดลง ซึ่งเป็นผลมากจากการที่ตลาดการค้าชายแดนของลาว ย้ายเขาไปในฝั่งลาวด้านใน ทำให้ไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่น นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่น ๆ อาทิ สปป. ลาวเกิดภาวะเงินเฟ้อ ส่งผลให้อุปสงค์ของผู้บริโภคฝั่งลาวที่มีต่อสินค้าอุปโภคบริโภคในตลาดการค้าชายแดนของไทยลดลง และประชาชนของสปป.ลาว ที่อยู่ใกล้กับชายแดนอพยพเข้ามาทำงานในไทย หลังจากที่ยกเลิกมาตรการฯ โควิด-19 ทำให้ไม่มีความจำเป็นต้องซื้อสินค้า ณ ตลาดชายแดน เพราะเข้ามาทำงานในจังหวัดอุบลราชธานีแทน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม. (2548). **โครงสร้างตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว: กรณีศึกษาด้านมุกดาหาร**. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมแม่โขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). **หลักเกณฑ์และแนวทางการปฏิบัติในการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดนประเภทต่างๆ: ประเภทและหลักเกณฑ์การเปิดจุดผ่านแดน**. เข้าถึงเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <http://www.fad.moi.go.th/images/Document/border-Province.pdf>.
- กรมการค้าต่างประเทศ. (2563). **คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน**. กระทรวงพาณิชย์, เข้าถึงเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.dft.go.th/bts/bts-trader>.
- กรมควบคุมโรค. (2565). **รายงานสถานการณ์ผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 ต่อโรคไม่ติดต่อและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย**. กระทรวงสาธารณสุข. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2566, จาก <https://dmsic.moph.go.th/index/detail/9105>.
- กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ. (2563). **หลักการประเมินผลโครงการ**. เข้าถึงเมื่อ 30 มีนาคม 2566, จาก <https://ticathaigov.mfa.go.th/th/page/%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3?menu=5f3640be32ac261704141e1c>.

กรมศุลกากร. (2562). **คู่มือการปฏิบัติงาน: กระบวนการผ่านพิธีการ การเก็บอากรปากกระวาง ณ ด่านพรมแดน จุดผ่านแดน จุดผ่านแดนถาวร จุดผ่านแดนชั่วคราว หรือจุดผ่อนปรนทางการค้า.** กระทรวงการคลัง, เข้าถึงเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก http://www.customs.go.th/data_files/7582a0782951d45_a6ceb96_a1871bd2d4.pdf.

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (ม.ป.ป.). **4 ด้านชายแดนไทย-ลาว ที่แผ่นดินติดกันโดยไม่มีแม่น้ำโขงกั้นกลาง.** กระทรวงพาณิชย์, เข้าถึงเมื่อ 21 เมษายน 2566, จาก <https://www.tradelogistics.go.th/th/article/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%A5%E0%B8%B6%E0%B8%81/4-%E0%B8%94%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%81%E0%B8%94%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A7>.

โณธิตา หวานชื่น, วรุตม์ นาที และศุภรัตน์ พิณสุวรรณ. (2564). **ผลกระทบโควิด 19 และการปรับตัวของผู้ประกอบการค้าขายในตลาดเก๋นตั้ง บริเวณพื้นที่ชายแดน ตำบลสุโงโก-ลก อำเภอสุนทรบุรี จังหวัดนราธิวาส.** เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2566, จาก http://www2.huso.tsu.ac.th/NCOM/GEOGIS2021/FULL_PAPER/PDF20211024215536_1.pdf.

ด่านศุลกากรช่องเม็ก. (ม.ป.ป.). **สถิติสินค้านำเข้า-ส่งออก-ผ่านแดน.** เข้าถึงเมื่อ 16 มีนาคม 2566, จาก http://chongmek.customs.go.th/list_strc_download.php?ini_content=statistics_report01&order_by=co_priority&sort_type=0&lang=th&left_menu=menu_statistics_report01.

ตัวแทนจากหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี. (2566). สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2566.

ไทยพีบีเอส. (2565). **เปิดด่านช่องเม็ก ดันเที่ยวลาวได้ หนุนเศรษฐกิจชายแดน จ.อุบลราชธานี: จับตารอบทิศ.** 31 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2566, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=bJ7f7ls308g&t=2s>.

ธัญวรัตน์ แซ่มสนิท, วันวิสา วงศ์ชัย, ศศิธร ขุนพิลึกเรืองเดช และชูเกียรติ น้อยฉิม. (2564). **ผลกระทบของมาตรการทางการค้าตามประเพณีชายแดนไทย-ลาว ในสถานการณ์แพร่ระบาดของ COVID-19 : กรณีศึกษา ผู้ประกอบการค้าสินค้าและผู้ประกอบการขนส่งทางเรือ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.** วารสารสังคมกวีวัฒน์, 12(2), 32-51.

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2565). **ช่องเม็ก ส่งออกโตหมื่นล้าน ขยายแดนหางา เงินเพื่อลาวฟุ้ง**. 18 ธันวาคม 2565, เข้าถึงเมื่อ 30 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-1150364>.

ผู้ขายสินค้าเบ็ดเตล็ดบริเวณด่านช่องเม็ก. (2566). สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2566.

วีรวิชัย ปิยนนท์ศิลป์. (2560). การพัฒนาพื้นที่ชายแดนเพื่อการค้าการลงทุนและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน. **วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ**, 27(2), 1-13.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **นิยามที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดน**. เข้าถึงเมื่อ 21 สิงหาคม 2566, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=6211.

สิริวิชัย จูไรรัตน์ และประจวบ ทองศรี. (2564). **ผลกระทบการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ในช่วงวิกฤต Covid-19 กรณีศึกษาด่านเบตง**. เข้าถึงเมื่อ 14 เมษายน 2566, จาก <http://www2.huso.tsu.ac.th/NCOM/husoicon2021/poster/202113253057-424.pdf>.

ภาษาอังกฤษ

Peter, G. (2015). **Advanced Introduction to Public Policy**. Cheltenham, UK: Edward Elgar.

Vedung, E. (2013). Six model of Evaluation. In Araral, E. Jr, Fritzen, S., Howlett, M., Ramesh, M., & Wu, X. (Eds.), **Routledge Handbook of Public Policy** (pp. 387 – 400). New York: Routledge.

Translated References

Chaemsanit, T., Wongchai, W., Khunpiluekrueangdet, S. & Noichim, C. (2021). The impact of traditional trade measures on the Thai-Lao sborder in the situation of COVID-19 epidemic: A case study of merchants and shipping operators in Wiangsub-district, Chiang Saen District, Chiang Rai Province. **Journal of Social Synergy**, 12(2): 32-51. (in Thai).

Chongmek Customs House. (n.d.). **Statistic of Import – Export - Border crossing**. Retrieved March 16, 2023, from: http://chongmek.customs.go.th/list_strc_download.php?ini_content=statistic_report01&order_by=co_priority&sort_type=0&lang=th&left_menu=menu_statistics_report01. (in Thai).

Department of Disease Control. (2022). **Report on the Impact of the COVID-19 Pandemic on Non-Communicable Diseases and Related Factors in Thailand**. Ministry of Public

- Health, Retrieved August 30, 2023, from: <https://dmsic.moph.go.th/index/detail/9105>, (in Thai).
- Department of Foreign Trade. (2020). **Meaning relating to Border Trading**. Ministry of Commerce, Retrieved August 21, 2023, from: <https://www.dft.go.th/bts/bts-trader>. (in Thai).
- Department of International Trade Promotion. (n.d.). **4 Thai – Lao Border without MeKong River**. Ministry of Commerce, Retrieved April 21, 2023, from: <https://www.tradelogistics.go.th/th/article/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B8%B2%E0%B8%B0%E0%B8%A5%E0%B8%B6%E0%B8%81/4%E0%B8%94%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%81%E0%B8%94%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A7>. (in Thai).
- Jurairat, S. & Tongsri, P. (2021). **Impacts On Thai-Malaysian Border Trade, Betong District, Yala Province During the Covid Crisis – 19: A Case Study of Betong Border**. Retrieved April 14, 2023, from: <http://www2.huso.tsu.ac.th/NCOM/husoicon2021/poster/202113253057-424>. pdf. (in Thai).
- Ministry of Interior. (n.d.). **Criteria and Guidelines for Considering the Opening of Various Types of Border Crossings: Types and Border Crossing Criteria**. Retrieved August 21, 2023, from: <http://www.fad.moi.go.th/images/Documemt/border-Province.pdf>. (in Thai).
- Miscellaneous Goods Buyer at Chong Mek. (2023). Interview, 20 May 2023. (in Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2016). **Meaning relating to Border Trading**. Retrieved August 21, 2023, from: https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=6211. (in Thai).
- Piewthongngam, K. (2005). **Market structure of Thai-Laos Cross Broader Trade: case study of Mukdahan**. Khon Kaen: Center for Research on Plurality in the Mekong Region (CERP), Khon Kaen University. (in Thai).
- Piyanonthasin, W. (2017). The Development of Border Trade Area for Trading Investment and Improvement Quality of Life of Public People. **Payap University Journal**, 27(2): 1-13. (in Thai).

Prachachat Business Online. (2022). **Chongmek, Export Value Grown to Ten billion, Lonely Border, Loa Currency High Inflation.** 18 December 2022, Retrieved August 30, 2023, from: <https://www.prachachat.net/local-economy/news-1150364>. (in Thai).

Representative of Ubon Ratchathani Chamber of Commerce, Interview, 18 May 2023. (in Thai).

Thai PBS. (2022). **Chongmek Opening, Promoting South Lao Travel, Supporting Border Economics in Ubon Ratchathani Province: Keep an eye on all directions.** 31 May 2022, Retrieved August 14, 2023, from: <https://www.youtube.com/watch?v=bJ7f7ls308g&t=2s>. (in Thai).

Thailand International Cooperation Agency (TICA). (2020). **Principle of Project Evaluation.** Retrieved August 21, 2023, from: <https://ticathai.gov.mfa.go.th/th/page/%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%9C%E0%B8%A5%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3?menu=5f3640be32ac261704141e1c>. (in Thai).

The Customs Department. (2019). **Work Manual: Processes of Duty on Deck Payment at Border Checkpoint, Border Crossing Point, Permanent Border Crossing Point, Temporary Border Crossing Point or Checkpoint Point for Border Trade.** Ministry of Finance, Retrieved August 21, 2023, from: http://www.customs.go.th/data_files/7582a0782951d45_a6ceb96_a1871bd2d4.pdf. (in Thai).

Wanchuen, N., Natee, W. & Pinsuwan, S. (2021). **The impact of Covid-19 and the adjustment of traders in the Genting market border area Su-ngai Kolok Subdistrict Su-ngai Kolok District Narathiwat Province.** Retrieved April 14, 2023, from: http://www2.huso.tsu.ac.th/NCOM/GEOGIS2021/FULL_PAPER/PDF20211024215536_1.pdf. (in Thai).